

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Věstník literární

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 17 (1888), No. 1, 41--48

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/109159>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1888

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Úloha 6.

Stanovte a narýsujte dráhu, kterou opíše koule, skutálivši se s hřebenu dvojtřechy, mající výšku a nad domem o šířce $2b$!

Prof. Vavř. Jelínek.

Věstník literární.

A. Hlídka programů.

Dvacátá výroční zpráva o obecním gymnasiu realním spojeném s vyššími třídami gymn. i real. v Praze (za školní rok 1887) přináší článek:

Kterak se vypočítá povrch pásu na ploše kulové. Pro žáky středních škol napsal *Aug. Pánek*. (3 strany s 1 obrazcem).

V krátkém tomto pojednání řešena jest úloha: vyjádřiti plochu P pásu kulového takovými elementy, které na útvaru přímo odměřiti možno, totiž oběma poloměry R a r základních kruhů a výškou pásu v . Trojím způsobem odvozen vzorec

$$P = \pi \sqrt{[(R+r)^2 + v^2]} [(R-r)^2 + v^2]}$$

ve kterém obsažena také pravidla pro plochu vrchlíku a povrch koule. Zajímavé jest též, že plocha pásu kulového rovná se obsahu ellipsy, jejímiž poloosami jsou nejdelší a nejkratší spojnice vedené mezi oběma kruhy základními.

Prof. A. Strnad.

B. Recenze knih.

Účetnictví jednoduché i složité. Pojmy národohospodářské a ustanovení zákonná pro obchodníky důležitá. Sepsal *Quido Teissler*, ředitel obchodní akademie v Chrudimi. Nákladem knihtiskárny Stanislava Pospíšila. V Chrudimi, 1886, 302 str.

V širších kruzích učenců či vědců neujal se ještě názor, že by účetnictví náleželo do řady věd. Příčinu toho sluší hledati v tom, že podstata a duch účetnictví mnohdy zaměňuje se manipulací či lépe řečeno zručnostmi nebo obratnostmi při řádném účetnictví v praksi nezbytnými. A přihlédneme-li pak ještě k literatuře o účetnictví u jiných národů více nebo méně bohaté a zdařilé, seznáváme, že tento obor vědění a umění pro společenskou třídu velmi četnou vysoce důležitý, něku-li nevyhnutelný, ve spisech příslušných většinou probírá se způsobem, který více má na zřeteli účetnickou obratnost potřebnou v písemném vyličování obchodních případů nějakého hospodářského podniku, než aby nesl se k tomu, vyložiti nezměnitelné zásady a axiomata účetnictví, věčně tatáž, ať již mají se přispůsobiti k hospodářskému podniku jakémukoli, buď složitému a rozsáhlému, jako

jest na př. některý říšský ústav peněžní, zemská banka, železnice, pojišťovna, akcijní továrna, anebo k jednoduchému a skromnému, jako jest živnost jednotlivce, na př. kupce, průmyslníka, řemeslníka, rolníka.

V theoretickém výkladu tedy záleží vědeckost účetnictví. A pokud nauku některou vůbec vědecky lze probírat a objasňovati, již tím činí se způsobnou, aby pokládána byla za vědu. Abych přibližně učinil porovnání, pravím: všeliké malířské barvy zhotovují se v praxi dle určitých receptů, i jest k jejich výrobě třeba jistých dovedností a obratností, avšak theorie této výroby, nauka o chemickém složení těchto barev, výklad příčin o světlejším nebo temnějším odstínu barev — to jest věda.

Účetnictví, a sice účetnictví podvojně*), není vymožeností nové doby, alebrž zůstaveno bylo nám již z dob středověkých, kdy o něm rozepisovali se mužové učení a ve vědách na slovo vzatí. Na prvním místě sluší připomenouti mnicha Lukáše Paciola, jenž podvojně účetnictví bystrostí matematika hodnou, pokud dosud známo, ve svém roku 1494 ve Vlašských Benátkách vyšlém spise *Summa de Arithmetica, Geometria, Proportioni et Proportionalita*, ponejprv vyložil pod záhlavím *Tractatus de Computis et Scripturis*. Roku 1504 vydal Fra Luca Paciolo da Borgo San Sepolcro *La Scuola perfetta dei mercanti*, ve které vedle stručného navedení ke kupeckému počtářství opět pojednává *nell' Arte della Scrittura doppia Veneziana*.

Benátčan Dominik Manzoni ve knize *Quaderno doppio col suo giornale* (1554) pečlivě vykládá pojem debitora a kreditora, pojem kapitálu, a obšírně vypisuje inventář, denník a hlavní knihu. Mnich don Angelo Pietra v Janově, jenž vydal r. 1586 *Indirizzo degli economi*, uvádí v něm místo inventáře účet jmění, vyličuje účet ztrát a účet zisků, i vypisuje pak zápisník a knihu hlavní, kterou nazývá *libro maestro*, kdežto Paciolo nazval ji *quaderno grande*, a Manzoni *quaderno doppio*.

Slavný hollandský matematik Šimon Stevin ve svém spise *Hypomnemata Mathematica*, jehož druhý díl vyšel v Lugduně r. 1605 a první díl teprve r. 1608 co latinský překlad dříve vydaného spisu *Verrechting van Domeinen en de Vorstelyke Boekhouding*, poprvé přispůsobuje kupecké účetnictví státnímu

*) Užívám výrazu podvojně účetnictví místo názvu složitě účetnictví, Antonínem Skřivanem, vysoce zasloužilým pěstitelem věd kupeckých v jazyku českém zavedeného, a to proto, poněvadž přesněji vyznačuje podstatu této účetnické soustavy, a vedle toho dokonale srovnává se i s pojmenováním u jiných národův obvyklým. Italové nazývají podvojně účetnictví *scrittura doppia*, Francouzové *comptabilité en partie double*, Rusové *двойное счетоводство*, Srbové *двоструко књиговодство*, Bulhaři *счетоводство по двойната система*.

hospodářství. O podvojném účetnictví Stevin takto se pronáší: Podvojně účetnictví jest umění, jež bylo vynalezeno asi ve věku surovosti, avšak hodno jest, aby vykazalo se mu místo mezi ušlechtilými uměními. Též domnívám se, že v Itálii, kde umění toto vzalo původ svůj, kde také poznenáhla přišlo v užívání a národ bral je za své, že tam nebylo objeveno druhé umění, jež by se bývalo osvědčilo stejně užitečným a potřebným.

Vůbec Hollandané velmi přičiňovali se o zdokonalování účetnictví. Vedle prací Rogiera a Koninka, pak Geestefeldta, proslulého profesora v Amsterdamě (1667), vyniknul zvláště De la Porte svým francouzsky psaným *Guide des Negocians* (1685) a později svou *Science des Negocians et Teneurs des Livres* (v Paříži, 1748), v které soustavně vykládá zásady a pravidla účetnictví, a vědecky objasňuje zákony jeho.

Po německu psali o účetnictví Martin Wildvogel (1505), Jindřich Grammateus (1518), Jan Gottlieb (1531), Jan Neuwdorffer (1585), Passchier Goessens z Bruselů (v Hamburce, 1594), Kryštof Hager (1660), Tangermann (1679), J. C. Ferber (1712), Jan Kryštof Wolf (ve Vídni, 1774) a j., kteří nejvíce řídili se dle vzorů vlašských.

Vědomosti o podvojném účetnictví ve Francii šířili Claude Boyer (1641), Claude Irson (1678), Jacques Savary (1675), Samuel Richard (1709), Edm. Degranges (1795) a jiní spisovatelé novější doby; v Anglii psali o něm James Peele (*The Maner and Fourme how to kepe a perfecte notable Accompte of Debitour and Creditour*, v Londýně, 1535) o pak Hugd Oldcastle (*Book-Keeping*, v Londýně, 1543). Roku 1795 vystoupil Edvard T. Jones v Bristolu s vlastní svojí soustavou účetnictví podvojného (zvanou anglickou), která potkala se s pochvalou anglické banky a jiných předních obchodních domů v Anglii, u nichž účetnická tato soustava se zaváděla a vynálezci jejímu hojně vynesla statků pozemských.

Jonesův spis zbudil obecnou pozornost; po německu vyšel dokonce ve dvou překladech. Roku 1803 vystoupil ve Vratislavi proti němu S. G. Meissner svojí *Neu erfundene deutsche Buchhalterey*, která měla několik odpůrců, zejména Hingstäda, kteří bránili starou osvědčenou — abych řekl nepřekonatelnou — soustavu italskou.

V novější době ohlašují se rozličné soustavy účetnické. Není zde místa, abych o nich šířil se podrobněji, a proto uvádím hlavní toliko dle jména. Na předním místě sluší uvésti logismografii, účetnickou soustavu zavedenou působením Giuseppea Cerboniho od roku 1876 ve státním hospodářství království italského. Logismografie, ač měla z počátku dosti odpůrců, zjedнала

si průchod u všelikých veřejných administrací, ano i u podniků soukromých. Italská literatura o logismografii je velmi četna. Znalost logismografie šíří se tím více, ježto předmětu tomu; jakož účetnictví vůbec, vyučuje se nyní na všech školách technických v Itálii.

Velmi oblíbenou stává se soustava americká, zejména u podniků menších. Pozoruhodna jest soustava ruská (*счетоводство русское*) u nás málo známá, jejíž vynálezcem jest Bohdan Ezerskij.

Touto literárně-historickou črtou chci toliko dokázati, že účetnictví má již svoje dějiny, jako každá jiná věda. Kdo tedy hlouběji chce vnikati do vědy účetnické, musí také znáti její dějiny. Úvodními těmito slovy spolu chci naznačiti stanovisko, s jakého přihlížím k účetnictví vůbec, zejména pak k účetnictví podvojnému, z něhož — jak lze dokázati — vytvořilo se účetnictví jednoduché, a jež stále razí si více cestu do četných odvětví správy veřejného i soukromého majetku.

Rozumí se, že po staletí, co v ekonomickém životě národů pěstaje se účetnictví, dostávalo se mu vždy a všude více méně povolaných a dovedných interpretův. Zejmena novodobá literatura účetnická u národů velikých je velmi četna, poněvadž interester pro účetnictví stále roste. Avšak přihledneme-li ke spisům těmto se stanoviska vyššího, totiž vědeckého, shledáme, že vykladači jeho většinou náležejí k těm, kteří málo vědí, ale za to více si troufají, aby empirické své konání znázornili na případech jim známých.

Tato třída empiriků, nebo jinak řečeno, dle jejich terminologie: pouhých praktiků, má se za nepovolanější, aby psala o účetnictví a vykládala jeho zákony, žel způsobem, který zbaňuje je všech vědeckých příznakův, a nenechávaje mu ani hodnoty nahodilé vědomosti, snižuje je na pouhou obratnost, dovednost či zručnost.

Takovými pěstiteli vědy účetnické, kteří své kusé diletantské vědomosti na odív staví a je vykrašlují spoustou formulářův a cifer, která více odstrašuje než povzbuzuje, arci neposlouží se věci samé, aniž získá se přátel duchaplné vědě, jakouž jest bez odporu účetnictví podvojně.

Kniha pana Quidona Teisslera, o níž nám jest jednati, nenáleží ke spisům, které by obstály při vědeckém ocenění, ač látka o sobě, zejména měl-li spisovatel — jak praví v předmluvě — na zřeteli podati učebnici posluchačům vyšších učilišť kupeckých, k tomu zrovna vybízí.

V úvodu své knihy vykládá p. spisovatel všeliké pojmy z oboru politické ekonomie: jmění, statek, peníze, cenné papíry, pohledávka, zboží. Pak následuje výklad o směnkách a pou-

kázkách, o daních, clu a jiných poplatcích. Zde uvádí p. spisovatel též všeobecný celní tarif rakousko-uherského celního obvodu z r. 1882 a cituje k tomu co pramen — kalendář obchodnické omladiny na r. 1886. Mám sice všechnu čest před publikacemi naší obchodnické omladiny, a připouštím správné reprodukování řečené tarify, avšak v učebnici, kterou má se šířiti spolu známost zákonných pramenů, má se citovati zákonník, v němž ten který zákon uváděl se v obecnou známost. Dále vyměřuje se pojem obchodu, obchodníka, společnosti obchodní, firmy, kommissionáře, obchodního personálu, pojednává se stručně o obchodních a živnostních komorách, konsulátech, bursách, bankách. Při vyličení působnosti rakousko-uherské banky cituje p. spisovatel co pramen — *Mercy* o *Dennik!* Výkladem o spořitelnách a svépomocných spolecích, o pojišťovnách, o špeditérech a o povozníku ukončuje se úvod. Jednotlivé výklady a definice tyto podané na 42 stránkách velkou většinou jsou otiskem páně Teisslerova *Účetnictví pro pokračovací školy průmyslové*, oznámeného v tomto časopise, ročník XV., str. 193—195. Nehledíce k nesoustavnému pořádku, v jakém bez souvislosti po sobě jdou jednotlivé výklady, pohřešujeme pro účetnictví důležité vyložení pojmu hodnoty. Kdyby p. spisovatel byl jak náleží objasnil theorii hodnoty, byl by dospěl k přiměřenějšímu rozvržení statků, než movitých a nemovitých.

Pan spisovatel pojednává zprvu o účetnictví vůbec, recituje články obchodního zákonníka knih obchodních se týkající, ale nesnaží se, aby šfřeji vysvětlil zejména ty, ježto jednají o průvodnosti knih.

Pan Teissler chce býti originální, a proto začíná jednoduché i podvojně účetnictví vykládati hlavní knihou. V předmluvě praví o tom: „Jest to dle mého přesvědčení jediná — třebaš dosud neobvyklá — správná metoda při *vyučování*, má-li jinak učící se pochopiti, proč dělá, co dělati má.“

Proti takovému sebevědomému výroku bude nesnadno přesvědčiti pana Teisslera o jiném. Na štěstí je po ruce tolik osvědčených auktorit všech národův, od starého Paciola počínaje až do novověkých předáků v oboru účetnickém, že pan Teissler oproti nim zůstává osamoceným. Nebudu tedy pronášeti věcné své pochybnosti o jeho vyučovací methodě, ježto jsem na nedůslednost její upozornil již při oznámení jeho „*Účetnictví pro pokračovací školy průmyslové*.“ (Roč. XV., str. 194).

Když byl p. spisovatel odbyl hlavní knihu, přistupuje k denníku, jehož význam a přednost před hlavní knihou arci nikterak nemůže zamlčovati. Pak stručně vyličuje se kniha pokladniční, a potom teprv přichází p. spisovatel k popisníku (str. 63.). Dále vykládá knihu faktur, knihu lhůtní, zásobník

a knihu spediční. K těmto knihám podávají se arci příklady a příslušné formuláře. Tím ukončuje se na str. 128. jednoduché účetnictví.

Nyní následuje účetnictví složité či podvojně. V tomto oddíle zejména osvědčuje p. spisovatel své slabé stránky. Výmluvným a dostatečným toho dokladem jsou úvodní slova: „Při složitém účetnictví platí přední zásada: Dal-li někdo něco, musil jiný obdržeti, a obdržel-li někdo něco, musil jiný dáti.“ Čte se do slova na str. 131.

Po tomto planém rčení následuje chabý výklad debitora a kreditora, a odbývá se nauka o účtech paušálně těmito řádky: „Pokud osoba „má dáti“ nebo „dala“, mluvíme o účtu či kontu osobním (účet R. Hanky v Chrudimi), pokud však se to týká oddělení našeho obchodu o účtu či kontu mrtvém čili věcném, jako jsou na př. účet pokladniční, účet ze směnek, účet ze směnek dlužných, účet z mincí, účet ze zboží, účet z nákladův obchodních atd. atd.“ Pan Teissler tedy nezná neosobních účtův, jež dle povahy své dělí se na dvě velké v zásadě zcela rozdílné skupiny, jež třeba důkladně vysvětliti, nemá-li podvojně účetnictví zůstatí učícím se čtenáři obrazem saisským. Theorie účtův je ve podvojném účetnictví veledůležitou stránkou soustavy, kterouž pan spisovatel na dobro zanedbal.

Aby p. Teissler své originalnosti neublížil, jme se vykládati ihned hlavní knihu, což, jinak řečeno, je tolik, jakoby stavitel začal stavěti dům se střechou. Kdyby p. spisovatel logicky myslil, nemohl by začíti ve svých výkladech o podvojném účetnictví s knihou bilanční či rozvážní (název vědecky správnější místo „hlavní kniha“), a nemohl by (dle chybné tradice) nazvati účet vykazující na debetě ztráty a na kreditě zisky účtem ziskův a ztrát, nýbrž správně: účtem ztrát a ziskův.

O hlavní (lépe: bilanční) knize, kteráž jest souborem všech účtův (osobních i neosobních), z nichž vyvozuje se za určité období ztráta a zisk v základě předsevzaté inventury, jež pak ukazují veškeren stav majetnosti podnikatelovy, kteráž tedy jest, abych řekl, evangeliem mezi všemi knihami obchodními, jakož i o závěře této knihy, která jest nejdůležitějším výkonem účetnickým, jemuž sluší věnovati všechnu pozornost a péči, aby byl správný, o všem tom rozepisuje se p. Teissler na necelých pěti stránkách, a to proto, aby — jak praví p. Teissler ve předmluvě — „učící se pochopil, proč dělá, co dělati má.“

Po takovém nedokonalém, neúplném a nejasném výkladu „hlavní knihy“, přistupuje p. Teissler (na str. 145.) k „ostatním knihám složitého účetnictví“, jež co do jejich theorie odbývá asi na 60 řádcích; běží při tom o denník úvěrní, knihu po-

kladniční a kontokorrent, (jemuž říká pan Teissler důsledně saldo conti).

Má-li vyučování podvojnému účetnictví potkati se s úspěchem, sluší důkladně objasniti denník, kterýž jest podkladem, na němž založena jest veškerá další stavba účetnická. Pan Teissler vynaložil na to něco málo rádků.

Po této příliš stručné theorii následují od str. 147. až do str. 233. samé příklady s formuláři, které zůstávají mrtvou literou a cifrou bez ducha.

V pokladniční knize oslovuje p. spisovatel všechny debitory předlozkou *na*, ač slovem tímto — jak na str. 131. učí — naznačují se toliko kreditoři. *) V tom ohledě dopouští se tedy p. Teissler zásadní nedůslednosti.

Proč v denníku úvěrním p. spisovatel k debitoru přidává slovec *há dáti*, ač toho třeba není, nevíme. Důsledně musil by pak přidávati ke kreditoru slovec *dal*.

Ve formuláři hlavní (lépe bilanční) knihy setkáváme se s touž chybou, jako ve knize pokladniční, že totiž debitoři na kreditu některého účtu oslovují se předlozkou *na*, což má se konsekventně zachovávat i toliko při účtech kreditorech.

Ale vedle toho nalezáme ve bilanční (hlavní) knize páně Teisslerově chybu, nad kterou v učebnici pro vyšší učiliště kupecká zrovna trneme. Jednotlivé účty, ať osobní nebo neosobní, debitovány jsou na př. hromadnou položkou: na účet (!!!) 8 věřitelů, anebo kreditovány na př. hromadnou položkou: na (!) účet (!!) 13 dlužníků. (Viz str. 214, 215, 220 atd.). To je čirý nonsens. Jaký pak je to účet 8, 10, 12... věřitelů nebo 2, 3, 6, 7... dlužníků? Zde běží předce o účty několika kreditorů nebo debitorův, a nikoli o jeden účet. Zde mstí se originální „jedině správná“ metoda páně spisovatelova, že nevyložil napřed řádně a jasně povahu účtův, a hned začal s hlavní knihou. Není se tedy co diviti, že p. spisovatel teprv po hlavní knize vykládá sborník, z něhož se předce do bilanční knihy převádí.

Při výkladu účtů *conto mio* a *conto suo* sluší opravití mar-

*) Fra Luca Paciolo dává ve svém traktátu (v 11. kapitole) o formálním, zevnějším označování debitora a kreditora toto naučení: „Per lo *Per* sempre si dinota il debitore, o uno o più che si sieno; e per *A* si dinota il creditore, o uno o più che si sieno.“ — Dominico Manzoni o tom píše: „La cosa debitrice, sempre uà posta auanti à la creditrice. Dauanti à la cosa debitrice, uì si pone uno *per* à questo modo *P*. Dauanti à la cosa creditrice, uì si pone uno *A* cosi *A*. Il *P*, in tal luogo significa la cosa debitrice. E lo *A* in tal luogo significa la cosa creditrice.“

kové znaménko. V říši německé zákonně označuje se marka takto: *M* a nikoli *Rm* ~~✕~~

Vzhledem k účetnictví při veřejné společnosti obchodní (str. 257), v obchodě s tichým společníkem (str. 263), při společnosti kommanditní (str. 264), a v podniku akciovém (str. 264) recitují se toliko články obchodního zákonníka k tomu se táhnoucí. Theorie nepodává se buď žádná anebo jen po skrovnu. Pak hned následuje nějaký příklad.

Po všem tom podává se nauka o kontokorrentech. V této části nenalezáme ničeho nového. Spisovatel vyložil obyčejný způsob ke dni závěry s chronologickými a pak s diskontovanými úroky, způsob k nejčasnější skadenci (retrogradní) a pak způsob stupnicový (od nejčasnější do nejpozdější skadence). Rozumí se, to že nejsou všechny způsoby počítání kontokorrentův. Proč a kdy počítati se má dle jednoho nebo druhého způsobu, to spisovatel neuvádí.

Spis páně Teisslerův zakončuje se hlavní knihou spřítelen a celní sazbou rakousko-uherskou se změnami říšskou radou navrženými.

Výklady p. spisovatele o podvojném účetnictví nenadchnou nikoho pro tuto nauku, jejíž šíření má býti nejpřednější snahou odborných škol. Účetnictví podvojně má býti známo každému řádnému kupci a průmyslníku. Je-li naší povinností, podněcovati podnikavost a přičiňovati se k zvelebování našeho domácího obchodu a průmyslu, dodávati mu vždy větších rozměrů sahajících za hranice naší země, musíme také dbáti o základní pilíř všeho pořádku obchodního, o řádné účetnictví, jehož výkvětem jest účetnictví podvojně, jemuž obdivoval se velduch G ö t h e a o němž pravil před nedávným časem slovuťný Léon Say, vnuk ekonomisty Jeana Baptista Saye: *La comptabilité moderne est un art d'imagination qui porte l'empreinte du génie italien et du génie grec... C'est une invention merveilleuse, une sorte de mythologie. C'est une methode d'évocation qui donne la vie à nos intérêts, c'est-à-dire à tout ce qui se traduit par de l'argent, par des marchandises, par des dettes ou par des créances.*

Posudek o knize pana Quidona Teisslera shrnouti lze v tato slova: První její polovice jakž takž vyhovuje; druhá polovice, jednající o podvojném účetnictví, v níž, jakožto v učebnici, učitelé k ústním výkladům a opravám zůstaveny jsou převeliké mezery, nalezá se pod normalem snesitelného diletantismu. Účetnictvím pana Teisslera rozmnožila se sice odborná literatura česká, ale neobohatila se.

Karel Petr Kheil.

